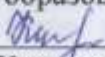
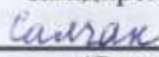

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Кара-Хольская средняя общеобразовательная школа
имени К.С.Шойгу с.Кара-Холь
муниципального района «Бай-Тайгинский кожуун Республики Тыва»

РАССМОТРЕНА
Педагог дополнительного
образования

/Кужугет Ч.И./

СОГЛАСОВАНА
зам.директора по ВР

/Салчак А.А./

УТВЕРЖДЕНА
Директор МБОУ
Кара-Хольской СОШ
им.К.С.Шойгу с.Кара-Холь

/Монгуш А.С./
Приказ № 8
от «30» августа 2024г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

внеурочной деятельности

«Улусчу ужурлар»

(«Народоведение»)

для обучающихся 6 класса

Учитель: Кужугет Чочагай Ивановна

с.Кара-Холь, 2024

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Улусчу ужур-чаңчылдарны чаа езу-биле шинчилеп, ону өөредилге- кижизидилге ажылынга чогумчалыы-биле ажыглап ажылдап эгелээн Республиканың федералдыг-даа, төп-даа шенелделерже кирген школаларның арга-дуржулгазынга даянып, бо хуннерде бистиң республиканың барык шупту школалары «Улусчу ужурлар» кичээлдерин тыва езу-чаңчылдарга даянып, эрттирип эгелээн. Ук кичээлдерниң кижизидилге ажылынга салдары аажок улуг бооп турары билдингир.

Тыва чон салгалынга бодунуң материалдыг байлактарын арттырып бээринден аңгыда, сагыш- сеткил байлаан – ужур-чаңчылдарны салгал аразынга үспейн, хумагалыы-биле дамчыдып чораан.

Эртем-суюл сайзырап, кижилерниң угаан-медерели чаа үениң агымынче кирип, харындаа чүгле чогумчалыг материалдыг тала колдап, сагыш-сеткил ядараар деп барган үеде чаагай чаңчылдар кичээлиниң ролю кончут улуг апарган.

Амгы үеде тыва улустуң ужур-чаңчылдарынга шинчилел ажылдары уламчылап, янзы-бүрү номнар, программалар хөйү-биле үнүп турары башкылал ажылынга улуг дузаны көргүзүп турар.

Ажылдың үндезини кылдыр Г. Д. Сундуйнуң «Улусчу ужурлар» деп 5-6 класстарга шенелделиг өөредилге-номчулга номун, С.Б.Байыр- оол, С.К Монгуш, Ч.Ш. Ондар, С.Ч.Шулуу- Маадыр; «Тыва ужур-чаңчылдар 5- 9» А.К.Ооржак, С.Б.Оюн деп болгаш өске-даа тыва чоннуң бурунгу ужурларының дугайында үнгүлээн өөредилге номнарын алган. Улусчу езу-чаңчылдар деп факультатив кичээлинге даянып тургаш кылган бо программа тыва чоннуң чаагай чаңчылдарын база кижиниң бодун канчаар алдынарының дугайында школага эрттирериниң бир вариантызы болуп турар.

Тыва ёзу-чаңчылдарны кижизидилгенин янзы-буру хевирлеринге ажыглап болур: куш-ажыл кижизидилгезинге, бойдуска ынак болгаш анаа хумагалыг болурунга, эстетиктиг, этиктиг кижизидилге дээш оон-даа оске хевирлеринге.

Уруглар кижизидилгези чоннуң бодунуң төөгүзүнден, культуразындан болгаш сүзүүнден дөстелир деп, М. Б. Кенин-Лопсан санап турар. Программада кезектер уругларның назы-харын, сонуургалын барымдаалап хувааттырган. Уругнун назы-хары бичии болган тудум, оларның чуве сактып алыры быжыг, уттунмас болур. Ынчаарга, он ийи хар четкен уругларга кижиниң чаяанының дугайында, төлептиг болурунун дугайында бодалдар-биле шыва ап, оларныботтарының кылып турар үүлгедиглеринге хамаарыштыр боттарының хамаарылгазын тодаргай илередип билиринге кижизидери чугула болур ужурлуг. Амыдыралга эргежок чугула апаргы дег, кижиниң сагыш-сеткилинге, угаан-бодалынга, бодун алдынарынга хамаарышкан чүүлдерге өөредир болгаш кижизидер сорулга-биле ук программа тургустунган.

Ажылды кылып тургаш, тыва ужур-чаңчылдарга база кижиниң сагы-сеткилиниң арыг-чаагай, чырык, тура-соруктуг болурунга хамаарыштыр кылдынган ажылдарын өөренип көрүп, дуржулгалыг башкыларның шинчилелдериниң байлак арга- дуржулгазынга даянган.

«Улусчу ужур-чаңчылдар» кичээлдериниң **өөредиглиг сорулгалары :**

- уругларга бодунуң төрөөн чонунуң шаг-төөгүдөн бээр туруп келген езу-чаңчылын таныштырып, ону ыдыкшыдып көөрүнге өөредири;

- езулуг тыва кижиниң овур-хевири, мөзү- бүдүжү кандыг чораанын улустуң аас чогаалын болгаш чогаалдарны ажыглап тургаш, делгеренгей таныштырып, бар билиглерин ханыладып өөредири;

- тыва улустун чаңчылчаан ажыл-ижи-биле чурттап турган база амгы үеде-даа чурттап чоруур оран-савазынга даянмышаан таныштырып, мергежил шилип алырынче угланган ажыл чорудуп, келир амыдыралга белеткээри;

- бодунун төрөөн черинин (кожуунунун) онзагайы-биле таныштырып, алдарлыг кижилерин танып ап, оларга чоргаарланып чоруурунга өөредери;

- тыва улустун уруг-дарыг кижизидеринге кандыг хамаарылгалыг, чаш төлдү кадык-чаагай кижизидеринин айтырыгларын канчаар шиитпирлеп чораанының дугайында билигни бээри;

- кижинин чаяаттынып кээри база аңаа кандыг түңнел турар ужурлуг деп чүүлдүн дугайында билигни бээри;

- кижинин бодун алдынарының дугайында айтырыг чүгө кол болурунун дугайында эге билиглерни бээри.

Кижизидилгелиг сорулгалары:

- уругларны чоннун ыдыктыг чаңчылдарын сагып чоруур, бедик культурлуг, кижизиг кижилер болурунга кижизидер;

- күш-ажылга ынак, мөзүлүг чаңга уругларны чаңчыктырып кижизидер;

- долгандыр турар чонунга база бойдуска хумагалыг болурунга, оларга хамаарылгалыг сагыр ужурлуг чүүлдерни сагып чоруурунга чаңчыктырар;

- ава, ача кижинин хүлээлгелерин медреселдиги-биле билип, өг- бүле амыдыралыга бичиизинден белен болуп, уруглар кижизидилгезинин айтырыгларын сайгарып чоруурунга кижизидер;

- каяа- даа чорааш, бодун тыва кижиги мен деп медресеп билип чоруур национал чоргааралды уругларга оттурар.

Өөреникчилер

- «КИЖИ» деп сөстүн хөй талалыг тутказын,

- тыва улусчу чаңчылдарны, езулалдарны (оон иштинде кижинин канчаар алдынарының дугайында), ужурларны, дагылгаларны, дойларны, ыдыктарны,

- чоннун чаңчылчаан ажыл-ижин,

- өг- бүледе кижигүннер аразында харылзаа дугайында хоойлу-документилерни,

- өг- бүле бүрүзүнүн сагып чоруур чараш чаңчылдарын билген турар ужурлуг.

Личностуг (бот-тускайлан түңнелдер)

Тыва чоннун чаагай чанчылдары национал культуранын кол коргузуу база мээ-медреселивистин шынарын көргүзеринин кол чепсээ;

Чараш чанчылдар национал культуравыстың кол болуушкуну;

Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге ёзу-чанчылдарнын онзагай хевирлерин ажыглап билири

Төрөөн черинин, торел чонунун чаагай чанчылдарын кадалап арттыралыгга өөреникчинин бот киржилгези;

Предметтиг (эртемге хамаарыштыр)

Тыва ёзу-чанчылдарны кижизидилгенин янзы-буру хевирлеринге ажыглап болуру: куш-ажыл кижизидилгезинге, бойдуска ынак болгаш анаа хумагалыг болурунга, эстетиктиг, этиктиг кижизидилге дээш оон-даа оске хевирлеринге.

Метапредметтиг

Өөреникчилерниң чогуур деңгелге билип алыр уjurлуг билиглери:

Өөренип турар эртемниң тема, бөлүк аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;

Башкының удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны күүседип өөренири;

Бот хыналданы, удур-дедир хыналданы чорудары

Өөрөнгөн темазынга алган билиглерин түңнөп болгаш үнөлөп билирин боттандыраы;

ПРОГРАММАНЫҢ ДОПЧУЗУ

Кижичаяаны-биле холбашкан уjurларны сагып, эптиг-эвилең чорукка чаңчыгар, аажы-чаң талазы-биле бодун туттунуп билир, культурлуг чугаалажырынга, байырлажып чоруурунга чедир езулалдарны сагыырынга чаңчыгар. Кандыг-даа байдалда, кандыг-даа кижилер-биле харылзаа тудуп тургаш, бодун алдынарының эге билиглерин долузу-биле сагып чаңчыккан турар кылдыр өөредир.

6-гы класска “Улусчу уjurлар” эртеминге *«Кижичааяны – бойдустун дээди чаяалгазы»* деп кезекке хамаарыштыр темаларны чарып эрттирери:

- Төлөптиг кижичандыг болурул?
- Кижичаяаны. “Кижичааяны” деп атка канчаар төлөптиг болурул? Улуг уйгу уржуктары.
- Кижичааяны. Мага-бот дадыктыларының аргалары.
- Кижичааяны октаргайы. Сагыш культуразы. Ак болгаш кара сагыш дугайында.
- Сагыш эргилдези. “Канчаар сен?”
- Сагыш маңы.
- Сагыш аптаразы. Угаан-сагыш ажылы. Күш-ажыл болгаш сагыш. “Шилип алган мергежилим”
- Назын эргилдези. “Чааскаан олургаш, сагыжың шинчиле”
- Кижичааяны хаяазы. Кижичааяны хей-аъды. Кижичааяны сүлдези. Кижичааяны сузу. Куът дугайында улусчу бодалдар. “Буян чандыраы”
- Арага дугайы. Ч. Чүлдүм “Иениң каргыжы”
- Ниити уjurлар (этикет).
- Кижичааяны шимчениглери болгаш үнү. Карактар. Кылаш болгаш олут уjurу.

Өөрөдиге-тематиктиг план

№	Эгелер	Шагы	Чугаа сайзырадылгазы	Хыналда ажыл
1	Кижичааяны	6	1	
2	Кижичааяны октаргайы	10	3	
3	Назын эргилдези	2		1
4	Кижичааяны хаяазы, хей-аъды, хей сүлдези, сузу болгаш куъду	7	2	
5	Ниити уjurлар база багай аажы-чаң	4	2	
6	Кижичааяны шимчениглери. Карактар. Кылаш, олут уjurлары	2		
7	Чырык кузел	1	1	
8	Ниити хыналда ажыл	1		
9	Туңнел-катаптаашкын	1		
10	Туңнел кичээл	1		

6-гы класска “Улусчу ужурлар” деп курска календарь-тематиктиг планнаашкыны

№	Темазы	Үези/ шагы	Кичээлдин хевири	Кичээлге ажылдың хевирлери	Кичээлден уругларның билген турар билиишкиннери болгаш эге билиглери	Онаалга	Кичээлдин эртер хүнү	
							план езугаар	херек кырында эрткен үези
1.	Кирилде кичээл. «Кижича – бойдустуң дээди чаялгасы»	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Кижиниң бодунуң үүлгедиглерин харыылаары база төлөптиг кижича дугайында бодалдар солчур.	Төлөптиг деп санадып чоруур кижилерниң даңзызын тургузар.		
2.	Кижича чаяны. М.Өлчөй-оол «Сурун атты хайырлаан»	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Кижича чаяны деп чүнү ынча деп турарыл база кижиниң үш дою деп чүл? билген турар.	Үш дойнун бирээзиниң-не чуруун чуруур (А4)		
4.	Улуг уйгу уржуктары. М.Өлчөй-оол «Ховар кежик»	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Чүге улуг уйгуну амыдыралдың эң коргунчуг, эң күштүг азаларының бирээзи деп санап турарын база улуг уйгу багай деп чүүлдү билген турар ужурлуг.	Хүн чурумун бижип эккээр.		
5.	Кижича угааны	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Шын угаадыг, тура-сорук деп чүүлдерниң аразында харылзаазын база амыдыралда утказын билген турар.	Тура-соруктуг, чүткүлдүг кижича деп кандыг кижини ынча дээрл тодарадып бижиир.		
6.	Мага-бот дадыктыларының аргалары	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Мага-бот дадыктылары чүге херегил база кандыг аргаларны ажыглап болурул? деп чүүлдерни билген турар ужурлуг.	Ада-иезинден дадыгарының аргаларын айтырып экээр.		
7.	Кижиниң октаргайы.	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Иштики октаргай деп чүл база ооң байдалы мөзү-бүдүштен канчаар хамааржып болурул түннээр. дугайында	Иштики делегей деп чүл тодарадыын тывар. (интернеттен)		
8.	Сагыш культуразы.	1	Чаа чүүл	Беседа.	Сагыш культуразы, ак сагыш,	Ак болгаш кара		

	Ак болгаш кара сагыш дугайында улусчу билиишкиннер		тайылбырының кичээли	Башкының тайылбыры.	кара сагыш дээн ышкаш терминнерни база оларныаразында харылзааларны билген турар уjurлуг.	сагышты удурланькчылар кылдыр чуруур (А4).		
	ЧСК «Канчаар сен?»	1	Чугаа сайзырадылгазының кичээли	Бот ажыл. Чогаадыкчы ажыл. Практиктиг ажыл	ТЕСТ хыналда	Эжинге бир бодалга-байдал чогаадыр.		
9.	Сагыш эргилдези	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Эргилде, кижиниң сагыжының эргилдези, йөрээл, кара сагыштың хоразы дээн билиишкиннерни билген турар.	Башкының бижиткен чүүлүн номчуп, катаптаар.		
11.	Сагыш маңы	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Сагыш маңы, үндүрүк-киирик сагыш, өңнүг дүштер көөрү деп билиишкиннерниң аразында харылзааны тодаргайлап билген турар уjurлуг.	Өртемчейде үш дүрген. Тывар.		
12.	Сагыш аптаразы	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Сагыш аптаразы, сагынгыр киж, «угааны дыдык таар дег» деп билиишкиннерни билген турар.	Айтырыгларга харыылаар. Ар.102.		
13.	Угаан-сагыш ажылы	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Кижиниң бодунуң сагыжын хынаары, анализ, деңнелге, классификация, систематизация, чогаадыкчы сагыш	Айтырыг 6 ар.105.		
14.	ЧСК Бот ажыл. Сагыш хынаары.	1	Чугаа сайзырадылгазының кичээли	Бот ажыл. Хыналда ажыл.	Бот ажыл ТЕСТ	Солун бодалга чогаадыр.		
15.	Күш-ажыл болгаш сагыш. А.Үержаа «Ажыл»	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Ажылды сагыш-биле кылыры, бодунга тааржыр чүүлдү шилип алыры, эчис-сорулга, кижиниң хуу салымы, проблема, кара дер	Күш-ажыл биле сагыштың аразында харылзааны		

					беп билиишкиннерни билген турар ужурлуг.	тодарадып бижиир.		
16.	ЧСК Чогаадыг «Кым болур мен? Чүге»	1	Чугаа сайзырадылгазы ның кичээли	Чогаадыкчы ажыл.	Бот чогаадыкчы ажыл. Бот хыналда «Чүнү канчаар сен?»	Мергежилдерге альбом кылыр.		
	Кижиниң намдары.			Беседа. Башкының тайылбыры.	Намдар, ада-иезиниң чгааы деп билиишкиннер-биле таныжар.	Бодунуң намдарын бижиир.		
17.	Назын эргилдези	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Назын эргилдези, назын моондаа, иштики октаргай деп билиишкиннер-биле таныжар.	Он ийи чылды үлежип алгаш чуруур.		
18.	Хыналда тест «Чааскаан олургащ, сагыжың шинчиле»	1	Билиглерин хынаарының кичээли	Хыналда, чогаадыкчы ажыл.	ХЫНАЛДА ТЕСТ	Бодун шыдамык кылдыр чаңчыктырарда чүнү канчаарыл? Тодаргай харыы тывар.		
19.	Кижиниң хаяазы	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Төрел бөлүк улустуң хаяазы, ооң шынар талазы-биле аңгылы деп билиишкиннерни билген турар.	Айтырыг ар. 118		
20.	Кижиниң хей-аъды	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Хей-аът, бедик хей-аът, хей- аъдын аскымнатпас дэн билиишкиннер.	Айтырыглар ар. 121		
21.	Кижиниң сүлдези	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Сүлде деп чүл, бедик болгаш чавыс сүлде дугайында буддизмниң өөредиинге даянып билген турар.	Айтырыглар ар 123		
22.	Кижиниң сузу	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Сус деп чүл, кижиниң сузу канчаар бастынарыл?	Айтырыглар ар.129.		
23.	Бот ажыл	1		Чогаадыкчы ажыл.	БОТ АЖЫЛ	Буруузун миннирде кандыг сөстөр ажыглаза чогумчалыг		

						болурул? Делгеренгей кылдыр харыылаар.		
24.	Куът дугайында улусчу бодалдар	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Куът деп чүл, кижиниң куъду ойлай берип болур, киж хөлегезин чүге базып болбазыл, куът чүге ээзинден дезе бээрип болурул?	Айтырыглар ар. 135.		
25.	ЧСК «Буян чандылары»	1	Чугаа сайзырадылгазы ның кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры. Чогаадыкчы ажыл.	Ажык чугаа: буян кылыры, буян чандылары, киж човаа (ооң иштинде ие кижиниң човаа) деп билиишкиннерниң утказын тайылбырлап билген турар ужурлуг.	Онаалга ар. 137.		
26.	Арага дугайы	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Арага деп чүл, ону чүү чүведен кылырыл, арага ижериниң культуразы, араганы хемчээл чок ижер болза, кандыг уржуктарга, моондактарга чедирип болурул?	Арагага удур плакат чурук чуруур. (А3)		
27.	ЧСК Ч. Чүлдүм «Иениң каргыжы»	1	Чугаа сайзырадылгазы ның кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.Сөзү глел-биле ажыл.	Шүлүктүң утказын сайгарып, ие кижиге төлү кижиниң частырыы кайы-хире берге боорул? дээн чижектиг айтырыгларга түңнел кылып билген турар ужурлуг.	Шүлүктүң утказын бижимел-биле сайгарар.		
28.	Ниити ужурлар (этикет)	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Этикет деп чүл, аңаа чүлөр хамааржырыл база тыва болгаш орус улустуң чамдык ужурларының ылгалын билген турар ужурлуг.	Айтырыглар ар 142.		
29.	Бот ажыл	1	Чугаа сайзырадылгазы ның кичээли	Бот, чогаадыкчы ажыл	Этикетке хамаарыштыр бот ажыл.	Этикет ному тып эккээр. (орус-даа дылда болза)		
30.	Кижиниң	1	Чаа чүүл	Беседа.	Шимчениг чүнү илередирил,	Айтырыглар ар		

	шимчениглери болгаш үнү. Карактар.		тайылбырының кичээли	Башкының тайылбыры.	хол шимчениглериниң кандыг чогумча чок талалары барыл, бут шимчениглериниң кандыг чогумча чок талалары барыл, кижиниң үнүнден чүнбилип ап болурулбаза карактар көрүжүңге хамаарылга.	143.		
31.	Кылаш болгаш олут ужуру	1	Чаа чүүл тайылбырының кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры.	Кижиниң кылажы кандыг болурга таарымчалыгыл, кижиниң олуду кандыг болурга таарымчалыг деп санаттынарыл билген турар.	Айтырыглар ар 145.		
32.	Хыналда ажыл	1	Билиглерин хынаарының кичээли	Хыналда ажыл.	Чыл иштинде өөренген чүүлдерин түңнээр хыналда ажыл.	Е. Танова, А Танов. "Чырык күзел» деп ырның сөстөрүн доктаадыр		
33.	Түннел катаптаашкын-кичээл	1	Чугаа сайзырадылгазы ның кичээли	Чогаадыкчы ажыл. Беседа.	Түннел-катаптаашкын. Ажык чугаа. Оон ыңай чүнү билип алыксап чоруур мен деп айтырыгга харыылаар.	Түннел девиз чогаадыр.		
34.	ЧСК «Чырык күзел»	1	Чугаа сайзырадылгазы ның кичээли	Беседа. Башкының тайылбыры. Уругларның бодалдар солчуушкуну.	Ырның сөстөрүн сайгарып, чырык күзел деп чүл, чүү чүве хүнден чырык, куштан дүрген бооп болурул ырның сөзүглелинге даянып сайгарган турар.	Чырык деп сөс- биле холбашкан кижиниң сагыш сеткилинге хамаарыштыр кыйгырыг чогаадыр.		
35.	ЧСК Чогаадыг «Улусчу ужурлар» деп эртемден чүнү билип алган мен?»	1	Чугаа сайзырадылгазы ның кичээли	Чогаадыкчы ажыл.	Чогаадыкчы ажыл.	Чайгы онаалгалар.		

“Улусчу уjurлар” эртемниниң «Кижиги – бойдустан дээди чаяалгазы.» деп эгени өөренип дооскан 6-гы класстың өөреникчилери дараазында чүүлдерге өөренип болгаш оларны билген турар:

- кижиниң чаяанынга хамаарышкан бодалдарны;
- эптиг-эвилең чорукка чаңчыккан;
- сагыш-сеткил культуразын билер болгаш ону сагып чоруур;
- иштики делегейин делгемчидип шыдаар;
- сагыш сеткилин арыглап билер;
- багай чаңчылдарга хамаарыштыр бодунуң удурланышкак уткалыг бодалдарын делгеренгей илередип шыдаар.;
- ниити уjurлар азы этикетти сагып чоруур;
- ада-өгбелерниң чагыын билер.

Ажыглаар литература

1. Алдай – Буучу. Кызыл, 1993
2. Байыр-оол С.Б болгаш о.ө. Тыва чоннун бурунгу уjurларын болгаш чаңчылдарын өөредириниң программазы. Кызыл, 2002.
3. Бартан О.О. Тываларның национал чеми болгаш, чем үнүштер.Кызыл, 1997.
4. Будегечи Т. Б. Художественное наследие тувинцев. Москва, 1995.
5. Даржа В.К.Лошадь в традиционной практике тувинцев кочевников.Кызыл, 2003.
6. Казырыкпай Б.О. Эрнин эреси. Кызыл,2001.
7. Кара – Күске К.Ч.Аътка тураскаадыг.Кызыл1995 .
8. Кенин-Лопсан .М.Б. Тыва улустуң бурунгу уjurлары . Кызыл, 1994
9. .Кенин-Лопсан М.Б. Тыва чаңчыл. Кызыл «Новости Тувы» 2000. .
10. Намзал Э.Х. Холу чемзиг авам сөнү. Кызыл 1995.
11. Ооржак А.К., Оюн С.Б.Тыва чаңчылдар 5-9 класстарга өөредилге программазы.Кызыл,2003
12. Самбу И.У.,Самбу М.Д. Тыва чоннуң бурунгу ажыл – агыйы, амыдыралы. Кызыл, 2004.
13. Салчак К.Б, Салчак Л.П. Тыва улусчу педагогиканын хөгжүлдеси. Кызыл, 1984
14. Серенот С.К. Тыва улусчу эмнээшкин. Кызыл, 1993.
15. Сундуй Г.Д. Улусчу педагогика. Кызыл, 2004.
16. Сундуй Г.Д. Улусчу уjurлар 3-4 .Кызыл, 2005.
17. Сундуй Г.Д. Улусчу уjurлар 1-2 класстарга өөредилге – номчулга ному.Кызыл 2003.
18. Сундуй –оол М.С Городок у подножия Кара-Даша.Кызыл, 2005.
19. Традиционная культура тувинцев глазами иностранцев. Кызыл, 2003. 2002
20. Тыва улустуң алгыш- йорээлдери.Кызыл, 1990
21. Чамзырын М.Ч, Чамзырын Е.Д. Тыва чоннун чаагай чаңчылдарын кижизидилге ажылынга ажыглаары.Кызыл, 2000.
22. Чадамба В.Ф. Сүр – кучунун үш оюну. Кызыл,2004.
23. Чап Ч.М. Шагаам – сүзүглелим. Кызыл,1999.
24. Чооду К.-К. К. Аътка тураскаал. Кызыл. 1995.
25. Чулдум Ч. М. Улусчу педагогикага ажыглаар чамдык состернин, уjurларнын тайылбыры. Кызыл, 1999.
26. Чулдум Ч. М. Улусчу педагогиканын ужук достери. Кызыл. 2002.
27. Шаалы А. С. Кыстын будужу. Кызыл, 2001.
28. Шактаржык К.О., Биче-оол В.А. Тыва дугайында чугаалар. Кызыл,, 2004.

В настоящем документе проинформировано,
пронумеровано и скреплено печатью в
количестве - 6 страниц

Директор школы Монгуш А.С.

